

Sierra de Guara: onbekend, onbemind en onbeschermd...

Maarten Platteeuw & Kees Woutersen

In Noord-Spanje ligt één van de meest ongerepte berggebieden van Europa. Naast verlaten dorpen, natuurlijke grotten, steile rotswanden en helderschone riviertjes vinden wij er een zeer rijke (stoot)voegelbevolking. Het is aan zijn onbekendheid te danken, dat deze Sierra de Guara beter geconserveerd is gebleven dan de overige delen van de Pyreneeën.

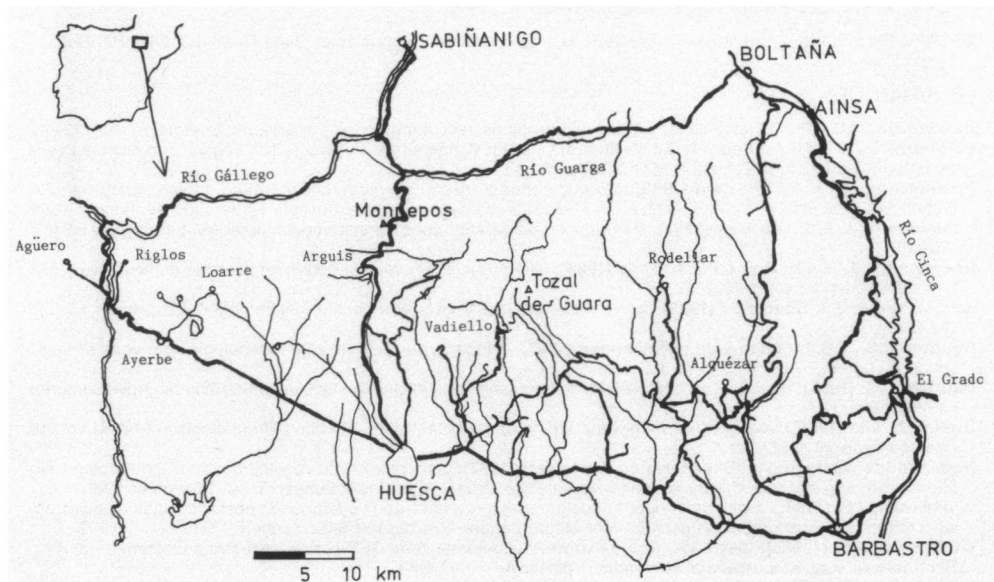
Inleiding

De Spaanse Pyreneeën vormen het beste stootvogelgebied van West-Europa. Nederlandse vogelaars zijn genoegzaam bekend met namen als Ordesa, Jaca, Hecho en Riglos. Velen besteden hier hun jaarlijkse vakantie aan het observeren van soorten als Steenarend, Vale Gier en Lammergier, die hier niet zeldzaam zijn. De meeste vogelliefhebbers beperken zich echter tot het bezoeken van de stereotiepe plaatsen, niet wetende dat ze vlakbij een bergketen zijn, die in vogelrijkdom hiervoor niet onderdoet en die bij de plaatselijke bevolking bekend staat als de Sierra de Guara. De laatste jaren echter begint deze naam steeds meer bekendheid te krijgen onder Franse en Noordspaanse bergsporters, steeds meer dagjesmensen zoeken hier rust en 's winters wordt het gebied steeds vaker onveilig gemaakt door soms internationale jachtgezelschappen. Tot nu toe bestaat er geen enkel concreet beleid met betrekking tot de toekomst van de Sierra de Guara, daar plannen tot de instelling van een natuurpark ('Parque Natural') in dit gebied nu definitief van de baan lijken te zijn. Er bestaat dan ook een gegronde vrees, dat zonder op effectieve natuurbescherming gerichte maatregelen binnen enkele jaren de toeristenindustrie deze streek veroverd zal hebben hetgeen voor de rust fruikende gevolgen zou kunnen hebben. In dit artikel willen wij de aandacht vestigen op de unieke ornithologische positie die dit gebied in Europa inneemt.

Steile zuidhellingen

Rond de hoogste top, de Tozal de Guara (2079 m), ligt een oost-west lopende bergketen met een lengte van 70 km en een breedte die varieert tussen de 8 en 35 km, slechts doorsneden door één doorgaande weg. Als westgrens beschouwen wij de langs Riglos stromende rivier Río Gállego, als zuidgrens de grote weg Ayerbe-Huesca-Barbastro, als oostgrens de Río Cincá en als noordgrens de lijn Ainsa-Boltaña-Riglos. De noordhelling is zowel landschappelijk als or-

nithologisch minder spectaculair dan de zuidhelling; hier treffen wij uitgestrekte beuken- en naaldbossen aan op een geleidelijk oplopende bergrug. In schril contrast hiermee staat de zuidhelling: indrukwekkende, steile rotswanden, uitgesleten door diep liggende riviertjes, afgewisseld met hellingen die begroeid zijn met typisch mediterrane struikvegetatie. Zo vormt deze zuidelijkste bergrug van de Pyreneeën als het ware een overgang tussen de gematigde klimaatzone van Midden-Europa en het hete, schrale binnen-

Overzichtskarta van de Noordspaanse Sierra de Guara.

Landschap ten zuiden van Sierra met het kasteel van Loarre; typisch mediterrane struikjes voor Provençaalse Grasmus en Kleine Zwartkop.
Foto naar dia van Maarten Platteuw.

land van Spanje. De autochtone bevolking van het gebied, van oudsher vooral schaapherders, is de afgelopen vijftig jaar grotendeels weggetrokken om te ontkomen aan het grote isolement waarin ze leefden. De weinige overgeblevenen zetten nog steeds hun oude schapenhouderscultuur voort en wonen in 'huizen' die veelal verstoken zijn van moderne gemakken als electriciteit en waterleiding.

Grote aaseters

De Sierra de Guara ontleent zijn ornithologische betekenis vooral aan het voorkomen van opvallende aantallen stootvogels, waaronder met name de grote aaseters, overal in Europa sterk bedreigd, een belangrijke plaats innemen. De meest opvallende hieronder is uiteraard de Lammergier. De totale Westeuropese populatie wordt geschat op ruim vijftig paren, waarvan deze Sierra er zo'n tien herbergt. In de meeste van de afgelegen valleien in dit gebied is het dan ook niet ongebruikelijk deze magnifieke vliegkunstenaar tegen te komen op zijn lange voedseltochten. Zelfs kan de bezoeker nu en dan de vogel aantreffen tijdens het uitvoeren van één van zijn meest karakteristieke gedragingen, namelijk het breken van botten door ze in de vlucht op een stenen ondergrond te laten vallen om vervolgens het merg eruit te kunnen eten. Aan deze ge-

woonte dankt de Lammergier zijn Spaanse naam van 'bottenbreker'.

Naast de Lammergier biedt de Sierra de Guara ook huisvesting aan Vale Gier en Aasgier. Met name de eerstgenoemde is een veel geziene verschijning. Een recente telling van de broedkolonies leverde een schatting op van 150-160 broedparen in het gebied. Er zijn aanwijzingen dat deze aantallen de laatste jaren nog verder zijn toegenomen. Het totaal aantal aanwezige vogels bedraagt echter 's zomers minstens 650 exemplaren. Dit zijn vooral onvolwassen vogels, die waarschijnlijk grotendeels afkomstig zijn uit de iets westelijker gelegen provincie Navarra. Daar zijn eveneens grote kolonies, die echter vrijwel uitsluitend door adulte vogels worden bezet. Ook 's winters lijkt er flinke aantallen Vale Gieren van daaruit naar de Sierra de Guara te komen, gezien de dan nog grotere aantallen. De vogels hebben hun vaste roestplaatsen op de indrukwekkende rotswanden aan de zuidzijde van het gebergte en hun actieradius reikt tot zo'n 150 km zuidelijker in de halfwoestijn Los Monegros op de grens met de provincie Zaragoza. In deze zone kennen de gieren alle plaatsen waar met enige regelmaat dood vee wordt gedumpt en soms kan men op dergelijke plekken dan ook zo'n 200 vogels tegelijk waarnemen. Op de bekende roestplaatsen in de Sierra zelf zijn uiter-

Zuidzijde Salto del Roldán bij slecht weer. Deze rotsformatie herbergt in feite alle interessante stootvogelsoorten, terwijl de 'foothills' het ideale leefgebied vormen voor grasmussen. Blonde Tapuit en Thekla Leeuwerik.
Foto naar dia van Kees Woutersen.

Rotswand bij Alquézar. Bekende overwinteringsplek van Rotskruiper, Alpenheggemus, Blauwe Rotslijster en Zwarte Tapuit.

Foto naar dia van Maarten Platteeuw.

aard 's morgens en 's avonds vergelijkbare aantallen aan te treffen. De meeste roestplaatsen zijn gesitueerd op en om de kolonies, maar enkele rotswanden bieden wel plaats aan rustende vogels, doch missen de voor nestplaatsen noodzakelijke nissen.

De derde hier voorkomende gier, de Aasgier, is eveneens een gewone verschijning. De aantallen zijn weliswaar niet zo groot als die van de Vale Gier, maar zowel broedend als foeragerend aan de grond is hij op meer plaatsen te vinden. Aan zijn nestplaats stelt deze soort namelijk minder stricte eisen, terwijl hij ook gemakkelijker dan de Vale Gier gebruik kan maken van voedselbronnen van geringere omvang. Zo kunnen voedselzoekende Aasgieren worden gezien op

iedere willekeurige vuilnisbelt, etend van een hoeveelheid slachtafval, die voor een groep Vale Gieren absoluut ontoereikend zou zijn.

Ander stootvogels en uilen

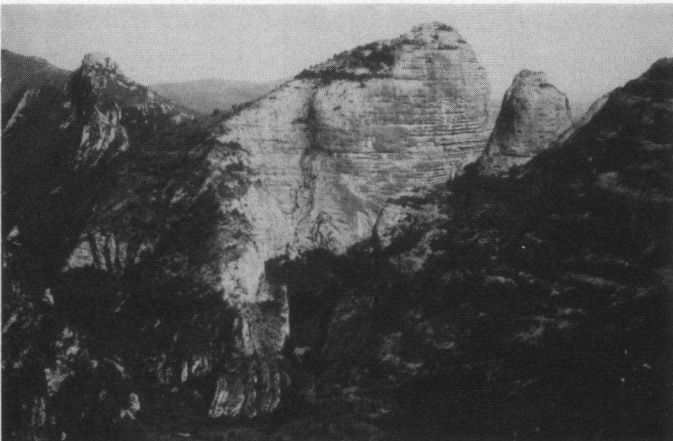
Naast gieren herbergt de Sierra de Guara nog vele andere soorten stootvogels. Zo broeden er vier soorten arenden, te weten Steenarend, Havikarend, Dwergarend en Slangenarend, terwijl ook de Slechtvalk bepaald niet zeldzaam is. Met name voor de Havikarend, een typische soort van het mediterrane gebergte, lijkt het gebied van bijzondere betekenis. De dichtheid van deze soort is hier beslist hoger dan in de bekendere hoge delen van de Pyreneeën, dat zich weerspiegelt in de frequentie waarmee bezoekende vogelaars hem tegenkomen, jagend langs de diepe rivierkloven. De Slechtvalk wordt meestal broedend aangetroffen op het zelfde type rotswand, waar ook de kolonies Vale Gieren zijn gevestigd. Het is dan ook niet ongebruikelijk om deze stuntvlieger zijn befaamde stootduiken te zien uitvoeren op zijn reusachtige burens.

's Winters is het gebied zeer belangrijk als overwinteringsgebied voor de Rode Wouw. Naast eigen broedvogels komen ook grote aantallen uit Midden- en Noord-Europa naar dit gebied. Deze vormen vooral in het zuidelijk deel grote gemeenschappelijke slaapplekken, zoals bijvoorbeeld nabij het dorpje Loarre, waar in de schemering tot ruim boven de honderd vogels samenkomen.

Ook biedt de Sierra de Guara broedgelegenheid aan zes soorten uilen, waarvan met name de Oehoe vermeldenswaard is. Het afgelegen en moeilijk bereikbare karakter van grote delen van het gebied geeft deze spectaculaire soort hier nog voldoende ruimte. Terwijl Ransuil en Dwergooruil algemeen zijn in het gehele gebied, komt de Bosuil vooral in het bosrijke noorden voor. De cultuurvolgers Kerkuil en Steenuil worden daarentegen vooral in het uiterste zuiden aangetroffen, maar zijn daar bepaald niet zeldzaam.

Alpine vogels

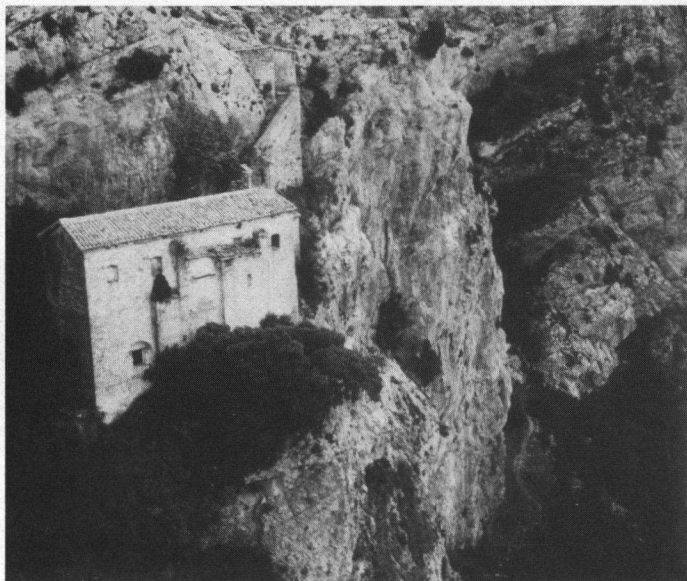
Ofschoon de hoogste top van de Sierra de Guara tot ruim boven de 2000 m reikt, broeden de wer-

Noordzijde Salto del Roldán. Een typisch beeld van de hoogste delen en hun vegetatie. Foto naar dia van Julio Sánchez.

Verlaten klooster Anís, zuidhelling.

Foto naar dia van Kees Woutersen.

kelijk alpine vogelsoorten vermoedelijk niet of nauwelijks in het gebied. Wel vormt de Sierra een belangrijk achterland in de wintermaanden, wanneer op de hoge Pyreneeën het sneeuwdek en de lage temperaturen de standvogels onder deze soorten het leven zuur maken. De in de zomer veelal lastig te vinden Alpenheggemus en Rotskruiper zijn dan ook in dit jaargetijde relatief gemakkelijk te zien te krijgen op plaatsen als Riglos en de indrukwekkende rots Salto del Rol-dán, pal ten noorden van Huesca. Een enkele zomerwaarneming van laatstgenoemde soort suggereert zelfs dat deze mogelijk hier en daar tot broeden zou kunnen komen. De iets minder stricte bergvogels als Alpengierzwaluw, Alpenkraai, Rode en Blauwe Rotslijster broeden er allemaal, evenals de Zwarte Tapuit, die hier min of meer de noordgrens van zijn areaal bereikt.

Andere soorten

Vanwege het opvallende verschil in vegetatie tussen de noord- en de zuidhelling van de Sierra is er sprake van een grote variëteit aan zangvo-

gelsoorten. De rijke beuken- en naaldhoutbossen in het noorden herbergen vrijwel alle normale Middeneuropese zangvogels, terwijl de typische mediterrane struikbegroeiing in de warmste delen in het zuiden de ideale biotoop vormen voor soorten als Blonde Tapuit, Theklaleeuwerik, Duinpieper, Provençaalse Grasmus, Kleine Zwartkop en Baardgrasmus. In de winter wordt het gebied overstroomd door grote aantallen piepers, vinkachtigen en lijsters uit Midden-Europa.

Discussie

Waarschijnlijk als gevolg van de sterke mate van ontoegankelijkheid van het gebied is de Sierra de Guara zeer lang vrijwel volledig onbekend gebleven, zowel bij niet-Spanjaarden als ook bij de Spanjaarden zelf. De landschappelijke waarden zijn eigenlijk pas deze eeuw onderkend door Franse geologen en speleologen, terwijl over de biologische en meer specifiek de ornithologische waarden zelfs vandaag de dag nog veel opgehelderd moet worden. Hoewel nu langzamerhand redelijk bekend is welke soorten vogels er

Een liefelijk rivierdal: de Rio Flumen nabij het verlaten dorp Belsué.

Foto naar een dia van Maarten Platteeuw.

Eén der auteurs op excursie in de Sierra.
Foto naar een dia van Angel Villacampa.

Vale Gier, voor rotswand langzeilend.
Foto naar een dia van Maarten Platteeuw.

■ Maarten Platteeuw, Paletstraat 26, 1825 KS Alkmaar & Kees Woutersen, Avda. Juan XXIII, 5E1 1º B., Huesca, Spanje.

Onvolwassen Aasgier.
Foto naar een dia van Maarten Platteeuw.

Juvenile Vale Gier op roestplaats bij Riglos.
Foto naar een dia van Maarten Platteeuw.

zoal in de Sierra voorkomen, valt voor de meeste soorten over aantallen nog weinig concreets te zeggen. Wel is duidelijk dat de internationale zeldzaamheid van de meer bijzondere stootvogelsoorten al voldoende argument zou moeten zijn om aan de gehele bergketen de status van goed beschermd natuurgebied te verlenen. Helaas echter zijn desbetreffende Spaanse autoriteiten nog altijd niet voldoende doordrongen van dit internationale belang. Op dit moment is de ontoegankelijkheid van het gebied nog wel voldoende om een zekere mate van rust te garanderen, maar met name het nu snel toenemende toerisme (onder meer gebruik makend van de gevreesde 'off-the-road' motoren) en de in bepaalde delen af en toe onrustbarende jachtdruk (grote delen van het gebied zijn nog particulier eigendom waarin vooral de jacht op Wilde Zwijnen een grote bron van onrust vormt) geven toch reden tot ongerustheid voor de wat langere termijn. Het lijkt hoe dan ook onverantwoord om een gebied waar een zo belangrijk deel van Europa's laatste Lammergieren en een zo groot aantal andere schaarse stootvogelsoorten een toevlucht vinden geen duidelijke status van natuurreservaat te schenken.

Aangeboden: Vanaf april 1990 logies (maandag t/m zaterdag, volledig pension) in gerestaureerd historisch huis op schitterende lokatie, pal Z. van Sierra de Guara: incl. excursies onder leiding van autochtone natuurgidsen (ook naar hooggebergte en steppe) 48000 Pesetas per persoon.
Adres: Jacobo Scheltus, 22190 Castiellsabás (Huesca), Spanje, contact Nederland: Maarten Platteeuw (072-622 649).